

KONSERVASYON UYGULAMALARI

Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı
Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi
749

Uygulama: Merve ER

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

MÜELLİF VE ESERİ HAKKINDA

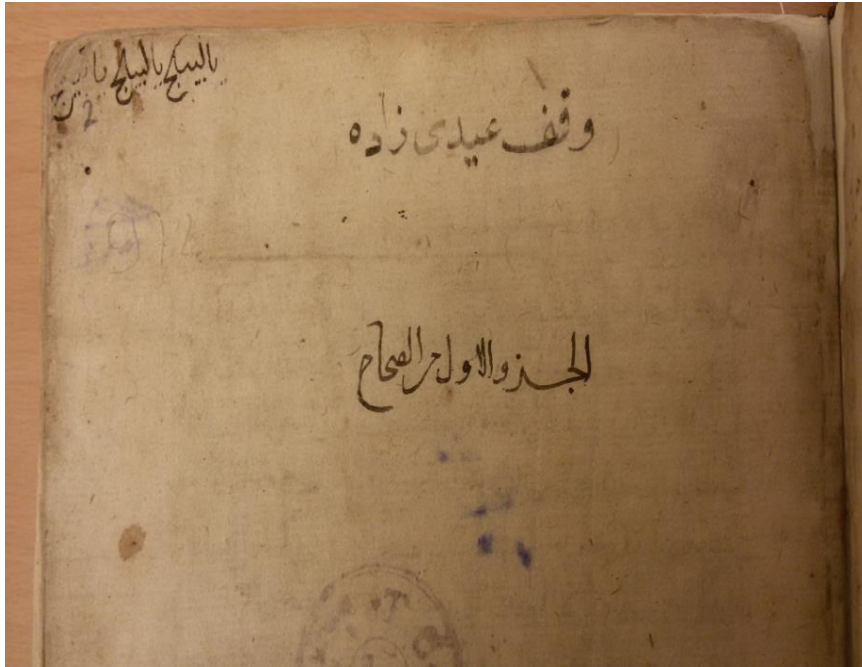
Tacü'l-Luga adlı sözlüğü ile tanınan Ebu Nasr İsmail b. Hamad el-Cevheri (ö.400/1009) Arap dili alimlerindedir. Türk asıllı olduğu bilinen Cevheri Farab'ta doğmuş ve ilk eğitimini de yine burada Divanu'l- Edeb adlı sözlüğün yazarı olan dayısı İshak b. İbrahim el-Farabi'den almıştır. Daha sonra eğitim için Bağdat'a gitmiş, Arap dilinin kullanım inceliklerine vakıf olmak ve yazacağı esere malzeme toplamak amacıyla da Kuzey Irak, el-Cezire ve Suriye'deki Rebia kabileleriyle Hicaz ve Necid'deki Mudar kabileleri arasında uzun süre kalmıştır. Bu seyahatler sonrasında Horasan'ın en büyük ilim merkezlerinden biri olan Nişabur'a yerleşen Cevheri, Tacü'l-Luga isimli eserini de Ebu Mansur Abdürrahim b. Muhammed el-Bişeki adına burada yazmıştır. Cevheri'nin "Sıhah" ismiyle şöhret bulan Arapça sözlüğü "Tacü'l-Luga ve Sıhahu'l-Arabiyye"nin H.396'da telif edildiği rivayet edilmiştir. Müellif sözlüğün "Dad" harfine kadar olan kısmını yazmış, müsvedde halindeki geri kalan kısmı da öğrencisi Ebu İshak İbrahim b. Salih tarafından temize çekilmiştir. Ebu Sehl Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Herevi, Cevheri'nin öğrencisi İbn Muhammed b. Abdus'tan dinleyerek eseri istinsah etmiştir. Yakut el-Musli ise Herevi'nin nüshasını İbn Badus'un rivayetiyle istinsah etmiştir. Muhammed b. Abdullah b. Ebi'l-Baka el-Basri (ö.499) de kendi hattıyla Cevheri'nin nüshasından istinsah etmiştir ve bu nüsha hala mevcuttur. Dünyanın birçok yerinde H.6,7 ve 8. yüzyıllarda yazılmış nüshaları vardır. İslam dünyasının en önemli sözlüklerinden kabul edilmekte olan bu eserin, Osmanlı döneminde Vankulu Mehmet Efendi tarafından tercümesi yapılmış ve İbrahim Müteferrika tarafından da 1141 senesinde basılmıştır. Bu tercüme eser «Vankulu Lügati» olarak ünlenmiştir.

Amasya Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi'nden gelen nüsha ile ilgili olarak ise katalog kaydında şu bilgiler yer almaktadır; " deffeleri düşmüş, şirazesi dağılmış olup, söz başları kırmızı mürekkeple belirlenmiştir. 'Zal' harfinde kalmaktadır. Eser, ' es-Sıhah', 'Sıhahu'l-luga', 'es-Sıhah fi'l-luga' adlarıyla da bilinir.

MÜHÜR VE DİĞER KAYITLAR

Mustafa Ağa'nın temellük, İydi-zade'nin vakıf kaydı vardır”.

İkinci sayfanın sol üst köşesinde «Ya kebikeç; Vakf-ı Abdîzâde; el-Cüz'ü'l-evvel mine's-Sihâh» Eserdeki kayıtlardan müstensih ve istinsah tarihine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Bu noktada Yordam'da bulunan tüm “Sihah” nüshaları taranmış ve Amasya'dan gelen nüsha ile şekil açısından bir alakalarının olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak herhangi bir benzerlik tespit edilmemiştir. Bu karşılaştırmanın Yordam'da bulunan “Sihah” nüshalarının çokluğu sebebiyle hızlıca yapılan bir mukayeseden ibaret olduğunu belirtmek gerekir.

YAZMANIN TANIMI

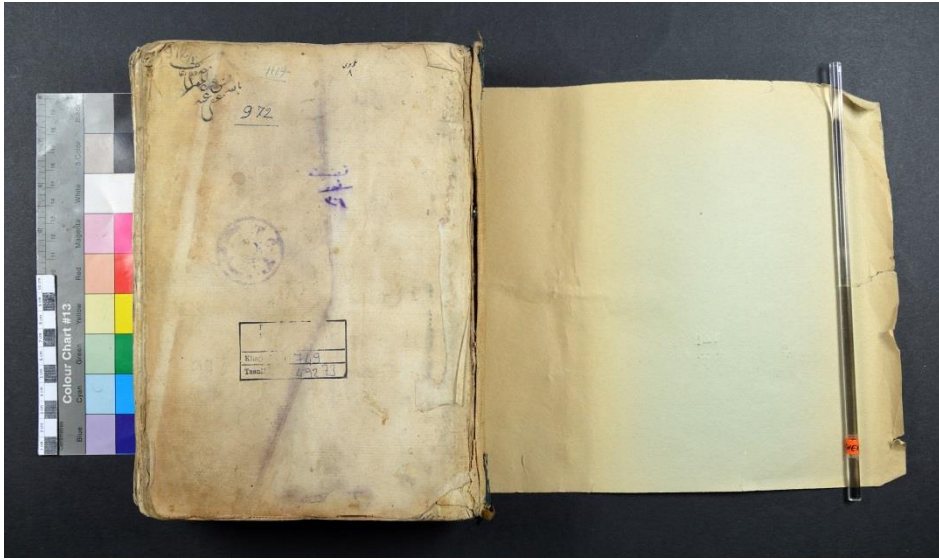
Cilt Kısımı

Metnin iç ölçüleri 246x170x50 mm olan eserin üzerinde asitli bir kağıttan kap bulunmuştur.

YAZMANIN TANIMI

Metin Kısmı

Eserin metin kısmı 21 satırdan oluşmaktadır. Yazısı siyah mürekkeple yazılmış; noktalama işaretleri kırmızı mürekkeple yapılmıştır. Nesih hatlı olup, konusu siyer üzerinedir. Ayrıca eserin yazısı 3 ayrı hattat tarafından yazılmış ve eserde 4 farklı doğru kağıdı kullanıldığı tespit edilmiştir.

BOZULMALAR

Metin Kısmı

Kitabı oluşturan sayfalar, farklı kağıt türlerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Her bir kağıt türünün lif yönü diğerlerinden farklı olduğu için eserin genel görünüşü dalgalı ve ön kenarı girintili çıkıntılıdır. Daha önce yapılan sırt onarımları, kitaba kalınlık yapmış ve düzensiz formların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Eser, daha önce sel felaketine maruz kalmış; bu durumdan dolayı bazı yerlerde mürekkep dağılımları ve yoğun sarı lekeler görülmüştür. Kitabın kapağı olmadığı için ön ve arka sayfalarında yırtılmalar, kırışıklıklar ve doku kaybı görülmüştür.

Dağılma ve kat izlerinin daha yoğun olduğu ilk ve son sayfaların genişliğinin diğer sayfalara göre daha az olduğu görülmüştür. Buna ek olarak kağıt yapısında da farklılık olduğu, bu kısımlarda eserin orta kısımlarına oranla daha ince bir kağıt kullanıldığı tespit edilmiştir.

BOZULMALAR

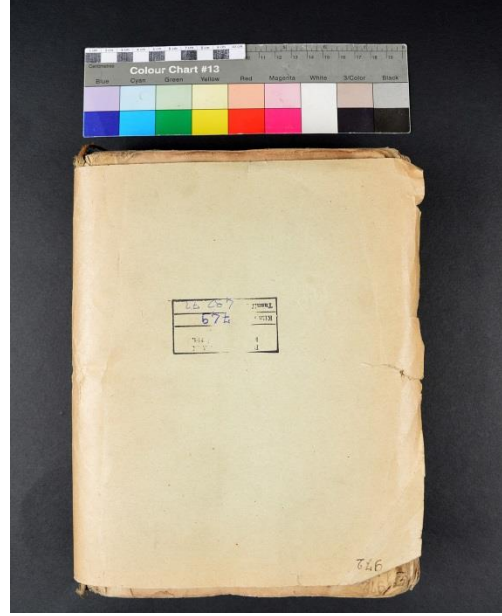
Kitabın sırt kısmında eski onarımlar görülmüştür. Bir çok forma kalın ve kaba kağıtlarla birbirine yapııştırılmıştır. Formaların bir arada durmasını sağlayan dikiş çok gevşek örüldüğü ve şiraze dağıldığı için sayfalar yıpranmıştır.

Kitap daha önce sele maruz kaldığı için metin kısmında genel olarak su lekeleri bulunmaktadır. Sayfa kenarlarındaki kirler, su alması nedeniyle sayfanın ortasına yürümüş olduğundan bilhassa bu kısımlarda büyük çapta lekeler oluşmuştur.

BOZULMALAR

Cilt Kısım

Özgün kapağı olmadığı için kitap; asitli, kırılğan bir kağıtla kaplanmıştı. Üzerinde kütüphanenin demirbaş kaydı bulunan bu kağıt, kitaptan bağımsız halde idi.

Formaları bir arada tutan gevşek bir dikiş ve şiraze mevcuttu. Baş kısmında bulunan şiraze dağılmıştı. Etek kısmında bulunan şiraze ise iyi durumda olduğu için onarım sonrasında yeniden takılmak üzere söküldü.

Metin Kısmı

Kitabın fırça ile tozu alındı; yumuşak silgi ile yüzeyindeki kirlilikler uzaklaştırıldı ve kalan silgi tozları, hamur silgi ile temizlendi.

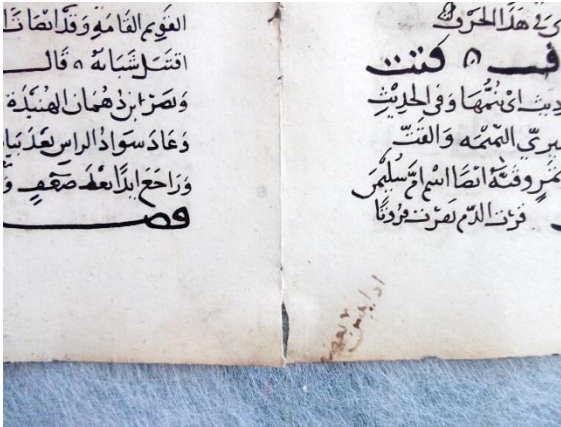
Sayfalarda bulunan yoğun lekelerden dolayı her bir sayfa, tekne içerisinde suda bekletildi ve pres altına alındı. Yıkama öncesi ve sonrasında ise suyun renginde bir farklılık gözlemlendi. Yıkama işleminden sonra kağıdın ph değerinde de yükselme meydana geldi. Yıkama öncesi ph 6.80 iken, yıkama sonrasında ph 7.45 oldu.

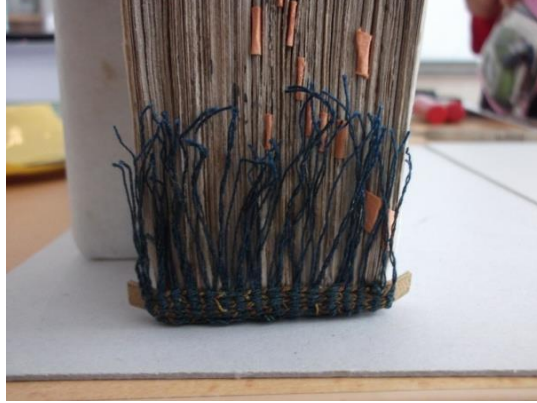
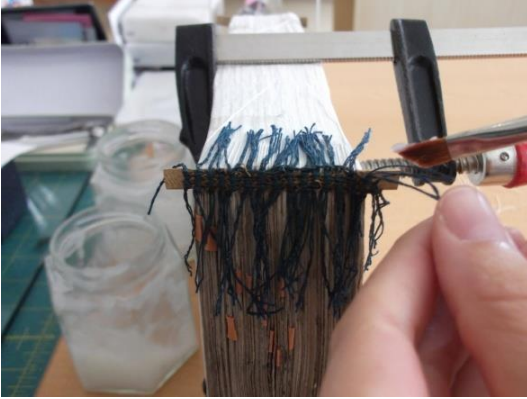
Kitabın birçok forması tek varak halinde olduğu için tek olan bu sayfaların, en içte bulunan özgün sırtı sadık kalınarak, ölçüleri alındı ve kalınlık oluşturmayacak bir japon kağıdıyla tamamlandı.

Ayrıca eserin sırt kısmında eski onarımlar görülmüştü. Bundan etkilenen sayfalar da özgün formadan alınan ölçüler doğrultusunda japon kağıdı kullanılarak yeniden onarılmıştır.

3. sayfanın b yüzünün yaklaşık üç satırlık kısmının, dördüncü sayfaya yapıştığı gözlemlendi. Mekanik müdahale ile mürekkep ve kağıda zarar verilmeden yapışan kısım çıkarılarak ait olduğu üçüncü sayfaya yapıştırıldı. Sırt kısmında bulunan eksik kısımlar, japon kağıdı ile tamamlandı.

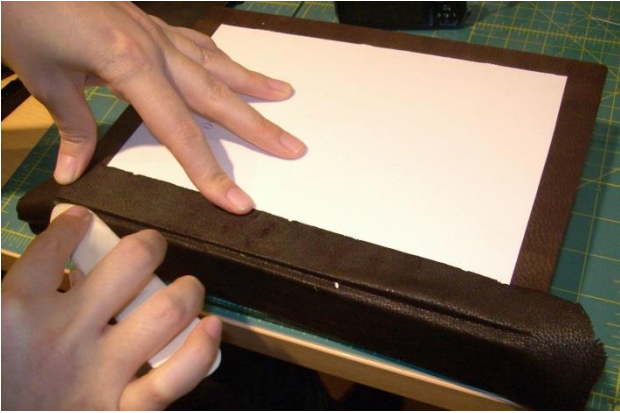
Onarımı tamamlanan eserin sırt dikiş, iki duraklı zincir dikiş tekniği ile örüldü. Etek kısmında bulunmuş olan şiraze, yeniden monte edildi.

Etek kısmında bulunan özgün şirazede kullanılmış olan iplik ile aynı türde ve benzer renkte ip ile baş kısma yeni şiraze örtüldü.

KONSERVASYON

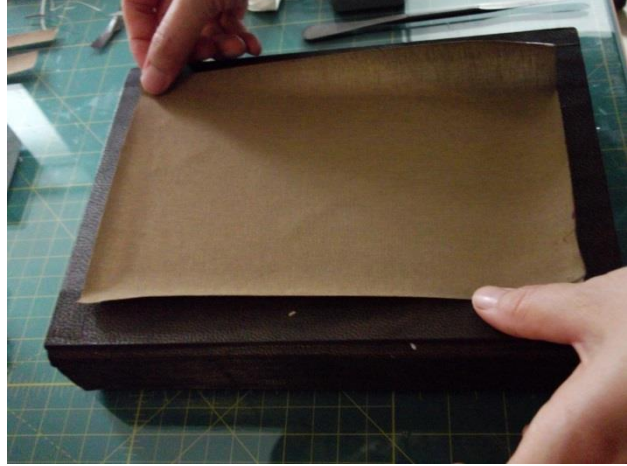
Cilt Kısımı

Eserin metin kısmını koruyan sadece asitli bir karton parçasıydı. Dolayısıyla yeni bir cilde ihtiyaç vardı. Çarkuşe cilt yapımına karar verildi. Asitsiz müze kartonundan, kitabın ölçüsüne göre kapaklar kesildi; daha önceden boyanmış olan kahverengi deri, her iki kapağın kenarına nişasta ile yapıştırıldı.

Sırt derisi ölçü alınarak kesildi ve sırt ile kapakların kenarına gelecek şekilde yapıştırıldı. Sağda bulunan fotoğrafta deri ile kaplanmış kenarların son hali görülmektedir.

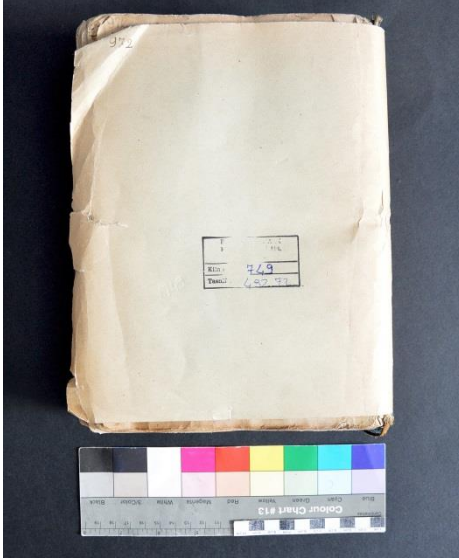

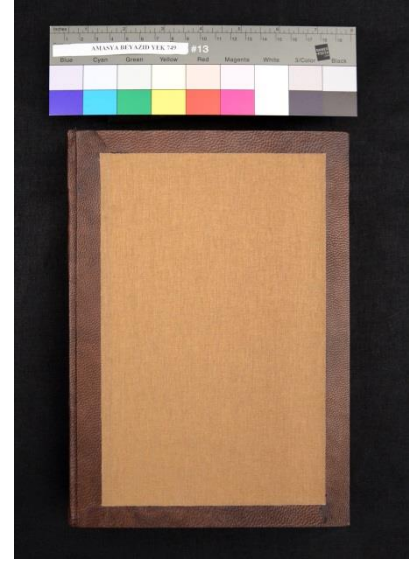
Cilt bezi, uygun ölçülerde kesildi; ön ve arka kapağa buğday nişastası ile yapıştırıldı. Ağırlık altında bekletildi. Kuruduktan sonra yan kağıtlar kapağa yapıştırıldı.

**ÖNCESİ
VE
SONRASI**

ÖN KAPAK

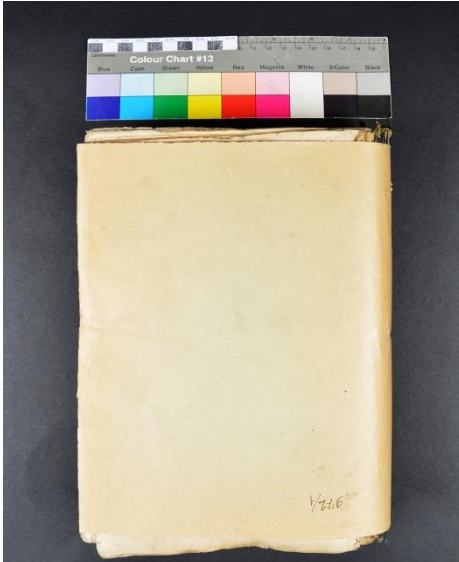

Konservasyon Öncesi

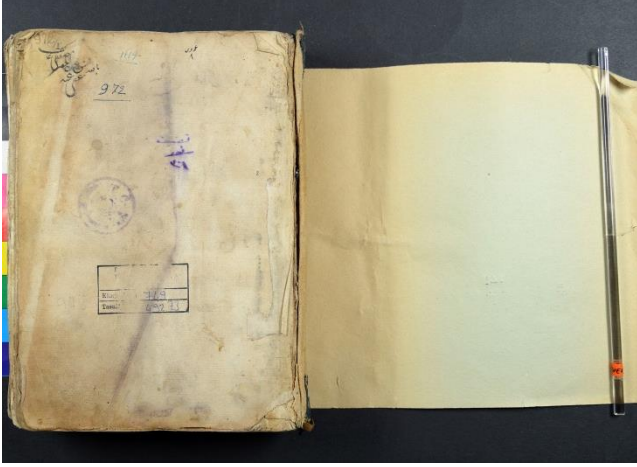

Konservasyon Sonrası

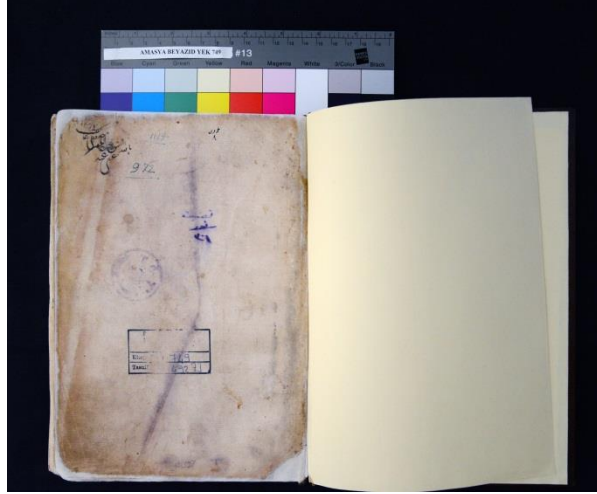
ARKA KAPAK

ÖN KAPAK İÇİ

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

ARKA KAPAK İÇİ

SIRT KISMI

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

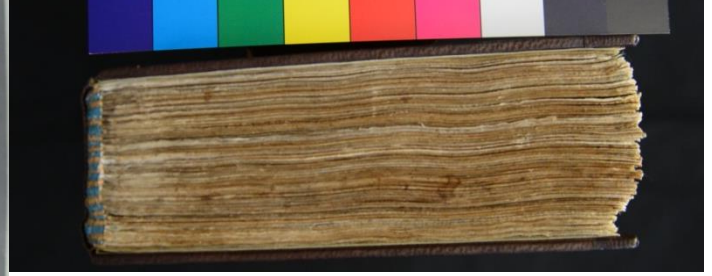
ÖN KENAR

BAŞ KISMI

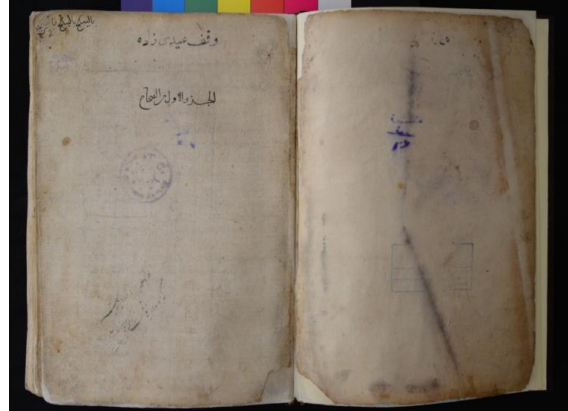
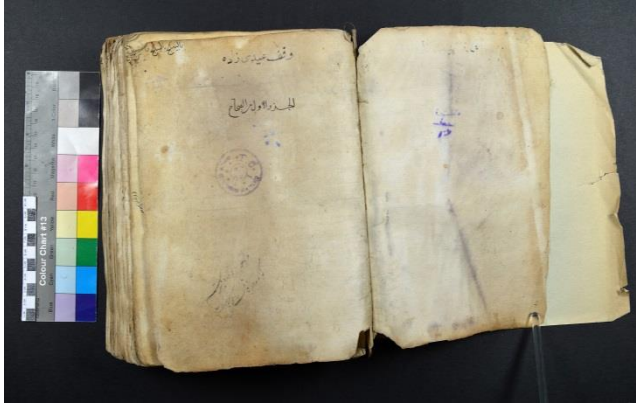
Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

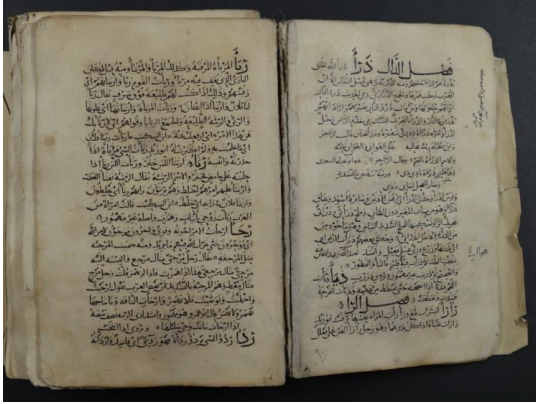
ETEK KISMI

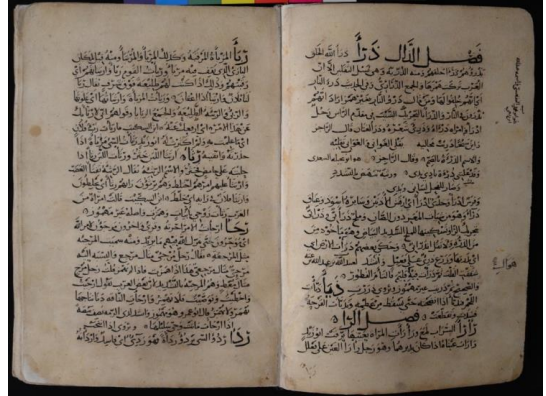

Konservasyon Öncesi

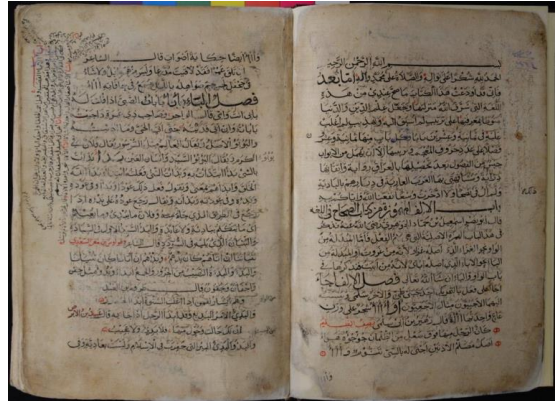
Konservasyon Sonrası

Konservasyon Öncesi

Konservasyon Sonrası

KONSERVASYON RAPORU ÖZETİ

Konservasyonu yapılan eserler, ameliyattan yeni çıkmış yaşlı hastalara benzer. Hassasiyetle ele alınmalı, sayfalar açılırken güç kullanılmamalı, incelenirken dikkat ve özen gösterilmelidir. Saklandıkları koşullar düzenli olarak takip edilmeli, eserler kendileri için özel olarak hazırlanmış olan kutular içinde muhafaza edilmelidir. Depolandıkları alanlar periyodik olarak temizlenmeli gün ışığından ve UV içeren aydınlatmalardan uzak tutulmalıdır.

Eserin ilk halinin fotoğraf ile belgelenmesi	Nemlendirilmiş hollytex arasında sayfaların nemlendirilmesi
Kuruma ait olan belgeleme formunun doldurulması	Onarımı biten sayfaların forma haline getirilerek dikişe alınması
Forma çiziminin yapılması	Sırt tekstilinin yapıştırılması, kolon ve şiraze örülmesi
Conservac ile kuru temizliğinin yapılması	Yan kağıtlarının yapıştırılması
Silgi ile temizliğinin yapılması	Çarkuşe cilt yapımı
Yıkama işlemi öncesi pH ölçümü	Onarımı biten eserin fotoğraf çekiminin yapılması
Tekne içerisinde suda yıkama ve presleme	Asitsiz karton ile eserin ölçülerine uygun boyutlarda kutu yapılması
Yıpranmış sayfa kenarlarının ve köşelerinin sağlamlaştırılması	Belgeleme formunun ve sunum dosyasının hazırlanması
Tüm sayfaların eksik kısımlarının japon kağıdı ile tamamlanması	

KAYNAKLAR

- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, <http://www.amasya.yek.gov.tr/Home>
- Eyice, Semavi (1992) "Amasya II. Beyazıt Külliyesi", İslam Ansiklopedisi, TDV, c. 6, s.40-42.
- Erünsal, İsmail E. (2008) Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri, TTK.
- İrfan Dağdelen vd., Türk Kütüphaneciler Derneği, İstanbul, s. 241-163.
- Bruckle, I. "Remoistenable lining with methyl cellulose adhesive preparation,"
- The Book and Paper Group Annual (Washington DC: American Institute for Conservation, 1996) 25-
- Gacek, A., Arabic Bookmaking and terminology as portrayed by Bakr al-Ishbili in his Kitab al-taysir fi şina'at al-tasfir, (1990-91), s. 106-13.
- Tanındı, Z., Kitap ve Cildi, Osmanlı Uygurluğı 2, İstanbul (2003), s. 841-42.
- Feller, R.L. ve Wilt, M., "Evaluation of Cellulose Ethers for Conservation", The Getty Conservation Institute, Marina Del Rey (1990).
- "Paper Conservation Catalog", Erişim: <http://cool.conserva-tion-us.org/coolaic/sg/bpg/publications/pcc/papercc.html>
- «Kağıt Tamamlama», Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Koruma ve Onarım Yayınları, İstanbul (2015), Erişim: <http://www.yek.gov.tr/content/UploadFile/Doc/KAGITTAMAMLAMA.pdf>
- «Cilt Tamamlama», Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Koruma ve Onarım Yayınları, İstanbul (2015), Erişim: <http://www.yek.gov.tr/content/UploadFile/Doc/CILTTETAMAMLAMA.pdf>

KULLANILAN MALZEMELER

Malzemenin adı	Kullanılan oran	Kullanılma nedeni
Metil selüloz	%1,5	Yıpranmış kenarların sağlamlaştırılmasında kullanıldı.
Metil selüloz	%4	Eksik kısımların Japon kâğıdı ile tamamlanmasında yapıştırıcı olarak kullanıldı.
Nişasta	4/1	Sırt tekstilinin yapıştırılmasında kullanıldı.
Nişasta	8/1	Cildin bezinin ve sırt derisinin yapıştırılmasında kullanıldı.
Deri Boyaları	Alkol –su ile	Tamamlama için kullanılan derilerin renklendirilmesinde
Akrilik boya	Lemon+rawsienna+rawumber	Tamamlama için japon kâğıdının renklendirilmesinde
Japon kâğıdı	Japico 70635791 0,14mm	Eksik kısımların tamamlamasında. Sırt tamamlamasında
Re-moisturable	RK-0/5 gr	Yüzey çatlaklarının onarılmasında
Deri		Ciltte sırt yapımında
Pamuk		Dezenfekte işleminde
Alkol	%70 lik	Dezenfekte işleminde
Fabriano kâğıt	0,12gr	Yan kâğıt yapımında
Sırt tekstili		Sırt dikişi üzerine yapıştırmada
Asitsiz karton	0,36gr	Kitap dışına kutu yapımında
Keten iplik		Kolon ve sırt dikişi yapımında şiraze yapımında
Cilt bezi		Cilt kapaklarının kaplanmasında